

De Noorse Zeemanskerk in Rotterdam.

De Noorse Zeemanskerk in Rotterdam

Aan de Westzeedijk in Rotterdam staat een opmerkelijk bouwwerk. *Den norske Sjømannskirken* of Noorse Zeemanskerk is een kopie van een zestiende-eeuwse Noorse dorpskerk en is volledig uit hout opgetrokken. De typisch Scandinavische staafkerk uit 1914 moest de Noorse zeelieden aan Nederlandse wal een onvervalst stukje Noorwegen bieden.

tekst en afbeeldingen **LUCAS VAN DER HOEVEN**

In 1864 werd de ‘Vereniging ter Verkondiging van het Evangelie voor Scandinavische zeelieden in vreemde havens’, de zogenaamde Zeemansmissie, in het Noorse Bergen opgericht. Jaarlijks meerden destijds al twintig tot dertig Noorse schepen in Den Helder aan. Na opening van de Nieuwe Waterweg in 1872 en het Noordzeekanaal in 1876 werd de handel tussen Noorwegen en Nederland nog intensiever. De Zeemansmissie achtte het daarom van groot belang om zich in Amsterdam en Rotterdam te vestigen. Vanaf 1875 werden Noorse zeelieden allereerst

opgevangen in Amsterdam. De Noorse dominee Jonas Dahl hield in 1876 zijn eerste gebedsdienst voor tachtig personen in de Grote Koepelkerk. Een eigen kerkgebouw werd vervolgens ingericht in een voormalig washuis aan de Prins Hendrikkade. De opening werd opgeluisterd door koningin Sophia van Zweden en Noorwegen. Sophia leed aan een zwakke gezondheid en consulteerde geregeld de Amsterdamse dokter Metzger. Als dank voor de behandeling van haar oudste zoon Gustaaf schonk zij hem bouwgrond in Nieuwendam.

Noors architectonisch hoogstandje

Aan het einde van de negentiende eeuw verkreeg de Noorse missie tot 1910 onderdak in het internationale zeemanshuis aan de straat Boompjes langs de Nieuwe Maas in Rotterdam. Het handelsverkeer met Rotterdam was inmiddels gegroeid tot 900 schepen per jaar, met 850.000 ton lading en 25.000 Noorse zeelieden. De grootste aanvoer van materiaal was hout uit Frederikstad. Om de zeevarenden kerkelijk te ondersteunen, ontstond de behoefte om de tijdelijke Noorse centra in Amsterdam en Rotterdam om te zetten in een permanente locatie.

De Noorse pastor Jens Saxe schreef in 1913 aan de Noorse zeeliedenbond Nordmannsforbundet: “Als we nu toch met Gods hulp ons kerkje gaan bouwen, kunnen we dan niet proberen het zo Noors en vertrouwd mogelijk te maken? Waarom niet een houten kerkje met een pastorie in typisch Noorse stijl? Denk je eens in dat we onze varende landgenoten een fraai klein Godshuis kunnen bieden, een onvervalst stukje Noorwegen. Dan kunnen we misschien meteen wat reclame maken voor ons land: een Noors architectonisch hoogstandje neerzetten, dat meer bekendheid zal krijgen en met bewondering wordt genoemd door de duizenden vreemdelingen die de kerk gaan bezoeken”. De grondaankoop was nog een probleem, want het park ligt aan de rivier en de ligging is mooi centraal, midden tussen de verschillende havens van de stad. Het kopen of pachten van die dure grond was uitgesloten. Alleen voor een heel bijzonder bouwwerk zou de gemeenteraad misschien wel toestemming willen verlenen. Intussen maakten de Noorse architecten Arnstein Arneberg en Magnus Poulsson het ontwerp voor de kerk.

Bouw van de staafkerk

Dominee Saxe kreeg het voor elkaar: in 1914 bouwden negen Noorse timmerlieden en één aannemer ‘zijn’ kerk, waarvoor Noors hout en bouw materiaal werd gebruikt. De vele donateurs schonken samen 78.241 kronen; koning Haakon VII van Noorwegen droeg 1.000 kronen bij. Het ontwerp is gebaseerd op de Noorse staafkerken uit de dertiende eeuw en representatief voor de Nationalistische Romantische beweging in de Noorse architectuur. De staafkerken van Urnes (sinds 1979 op de Werelderfgoedlijst) en van Heddal stonden model voor de Rotterdamse versie. De kerk diende ook te beschikken over een leeskamer annex bioscoop en

een pastorie. Door het vertonen van films hoopte pastor Saxe enig tegenwicht te kunnen bieden aan de verleidingen die de vele bars en bordelen op de Schiedamse Dijk de zeelieden boden.

In de daaropvolgende jaren van de Eerste Wereldoorlog kwamen er triest genoeg meer dan 2.000 Noorse zeelieden om bij Duitse duikbootaanvallen. Ook de dertiger jaren waren desastreus: meer dan 200 grote schepen en honderden rijnaken lagen te verroesten in de Rotterdamse haven. De pakhuizen waren leeg en zo’n 180 werkloze Noren verbleven langdurig in Rotterdam. De Noorse kroon devalueerde met de helft ten opzichte van de ‘harde’ Nederlandse gulden. Als gevolg halveerde ook het budget van de kerk. Met moeite bleef zij haar werkzaamheden voortzetten. Pas vanaf 1936 keerde langzamerhand het tij.

Door de aanleg van de Maastunnel in 1937 moest de kerk 170 meter verplaatst worden naar de huidige locatie. Tijdens de Tweede Wereldoorlog vergaderde een verzetsgroep in de kerk, met als dekmantel een bijbelcursus onder leiding van de dominee. In 1951 ontwierp de Limburgse glazenier Max Weiss drie gebrandschilderde ramen met Bijbelse voorstellingen: ‘Jezus en de wonderbare visvangst’, ‘Jezus bedaat de storm’ en ‘Jezus en Petrus lopen over het water’.

De twaalfde-eeuwse staafkerk in het Noorse Urnes
[foto: Wikimedia Commons, CC BY-SA 2.0].

Interieur van de staafkerk met altaar en altaarstuk.

Glas-in-lood raam 'Jezus en de wonderbare visvangst' door Max Weiss.

'De staafkerken van Urnes en Heddal stonden model voor de Rotterdamse versie'

In- en exterieur

De vrijstaande kerk beschikt over een voorportaal, kerkschip, koor en sacristie. De Noorse kunstschilder en -restaurator Domenico Erdman (1879-1940) nam de muur- en plafondschilderingen voor zijn rekening.

Zijn iconische voorstellingen zijn in aardse roodbruine, blauwe, bruine en groene tinten geschilderd en van zwarte contouren voorzien.

Binnen nemen het altaar en het altaarstuk een prominente plaats in. Dit laatste is een kopie van een schilderij van Anthonie van Dijck, 'Christus aan het kruis', waarvan het origineel zich in het Antwerpse Koninklijk Museum voor Schone Kunsten bevindt.

Naast het altaar staat de marmeren doopvont. Daarboven hangt een zeilingschip, zoals gebruikelijk in zeemanskerken. Bij het altaar bevindt zich de zeventiende-eeuwse preekstoel. De buitenkant van de kerk wordt gedomineerd door de klokkentoren en de scherpe dakprofielen. De ramen en deuren zijn rondom met houtsnijwerk versierd. De oorspronkelijke dakbedekking bestond uit dennenhouten planken en roodbruine leisteen. Dit is in de loop der jaren vervangen door andere materialen.

De kerk is als sociaal-cultureel en spiritueel centrum voor Noren en andere belangstellenden geopend en biedt een plek voor Noren in het buitenland om elkaar te ontmoeten. De Noorse evangelisch-lutherse kerkdiensten worden ongeveer tweemaal per maand op zondag om elf uur in de ochtend gehouden in de Noorse taal.

Over de auteur:

LUCAS VAN DER HOEVEN is freelance wetenschapsjournalist en correspondent bij Erfgoed Magazine.